

Swoboda, J. (2022). Det talende subjekt. En samtale med Toril Moi. I I.W. Owesen & H. Aarseth (Red.), *Kjønn og akademia. På vei mot BALANSE?* (s. 248–257). Fagbokforlaget. DOI: <https://doi.org/10.55669/oa160813>

13

Det talende subjekt¹

*En samtale med Toril Moi*²

Jessica Swoboda

Oversettelsen er gjennomgått og revidert av Toril Moi

På Duke University har Toril Moi et doktorgradsseminar hun kaller «Å skrive er å tenke». Der legger hun vekt på tre ting: skriv om temaer du bryr deg om, konsentrer deg om setninger og avsnitt, og forsøk å skrive modig, ikke fryktsomt. Moi praktiserer selv det hun forkynner på seminaret. I bøker og artikler tar hun opp emner som spenner fra tabuet mot å behandle litterære karakterer som om de var virkelige, for *The Point*, til Simone Weils liv og tanker for *London Review of Books*. Moi oppnår en grad av klarhet, dybde og overbevisning som få andre akademikere kan oppby, men som jeg mener alle burde strekke seg mot. Hvis akademikere tar til seg Moisis budskap til studentene, kan vi kollektivt bidra til det hun kaller sin «store plan om å forvandle akademisk skriving slik at hver eneste artikkel og hver eneste bok faktisk blir både interessant og morsom å lese».

---

1 Dette kapittelet er ikke fagfellevurdert i henhold til UHRs kriterier for poenggivende publisering.

2 Dette intervjuet ble først publisert i *The Point*, <https://thepointmag.com/dialogue/the-speaking-subject/>

Moi er James B. Duke Distinguished Professor i litteratur og underviser også i engelsk, fransk og filosofi ved Duke University. Vi hadde en Zoom-samtale i november 2021 om hvordan vi kan lære å tro på det vi skriver, og om de uklare grenselinjene mellom å skrive for akademia og for en bredere offentlighet.

Jessica Swoboda: *Hvordan forstår du målgruppen? Hvem skriver du for?*

Toril Moi: *Utgangspunktet må være at vi skriver for noen som kan tenkes å være interessert i emnet vårt. Det er meningsløst å skrive for folk som ikke bryr seg det minste. Du må våge å tro at om du synes det er fascinerende, må det finnes noen andre som også synes det. Det er dette jeg med Stanley Cavell kaller å risikere seg selv [staking yourself] i skrivingen.*

JS: *Bli du av og til redd for at noen vil mene at det du har å si, ikke er interessant?*

TM: *Vel, jeg har faktisk fått ganske mange vrangvillige anmeldelser i årenes løp. Mitt syn er at vi ikke kan skrive for folk som er fiendtlig innstilt. Det vil gjøre skrivingen umulig. Du må forestille deg en leser som er nysgjerrig og virkelig vil lytte til det du har å si. Men så er det opp til deg å prøve å få dem til å lese mer enn de første par sidene. Og det gjør du ved å arbeide med hver setning, hvert avsnitt. Hvis du ikke får setningene til å fungere, vil ingenting fungere.*

JS: *Har slike anmeldelser påvirket forholdet ditt til skriving eller hvordan du underviser i skriving?*

TM: *Når jeg holder seminaret «Å skrive er å tenke», merker jeg at mange unge akademikere skriver ut fra frykt. De er redde for at komitémedlemmene ikke skal bli fornøyde, de er redde for at de ikke vil klare emneeksamen, de er redde for at de ikke skal få doktorgraden, og for at de ikke skal finne en jobb med utsikter til fast ansettelse når de blir ferdige. Systemet i USA er konstruert for å nøre*

opp under slik frykt. Og en naturlig reaksjon på frykten er å forsøke å underkaste seg andres modeller for hva som skal regnes som et godt argument eller god skriving. Men da glemmer vi å spørre oss selv: «Tror jeg på dette? Er dette noe jeg vil bruke livet mitt på å arbeide med?» Du må legge fram et argument du selv kan tro på, for ellers blir resultatet fullstendig fremmedgjøring. Det er den største trusselen for unge akademikere.

Beauvoir sier at en kvinne under patriarkatet blir fremmedgjort fordi samfunnet setter opp en norm for kvinnelighet som hun oppfordres til å gjøre til sitt eget ideal. Men når hun gjør dette, mister hun sin frihet, sier Beauvoir. For nå føler du deg ikke lenger fri til å være kvinne slik du selv vil, din frihet er nå frosset fast i de andres bilde av hva det er å være en kvinne, av hva en kvinne må være. Den samme logikken gjelder for et visst forhold til akademien. Vi overtar, mer eller mindre ubevisst, en forestilling om den ideelle intellektuelle, og så prøver vi å være slik. Men resultatet blir at vi vil slite med å oppfylle kravene som kommer fra et utvendig bilde av hva genuint intellektuelt arbeid er. Dermed gir vi avkall på friheten til å skrive på den måten som passer oss, til å arbeide med det vi ønsker å arbeide med, på en måte som gir mening for oss. Jeg prøver å undervise i skriving som et håndverk som vi kan bli bedre i hvis vi bare kan bli litt modigere. Og litt friere.

JS: *Hvilke oppgaver gir du studentene for å hjelpe dem å komme bort fra frykten og bli modigere?*

TM: *Jeg legger vekt på notatskriving. Jeg forsøker å få fram at notater kan være et fristed. Å skrive notater er å skrive for seg selv. I notatene kan vi skape et rom der vi sier det vi faktisk mener. Notater er et rom der studenter kan høre sin egen stemme. Å finne sin stemme er å oppdage hva som er viktig for oss. Jeg mener ikke at notatene skal være selvbiografiske, men rett og slett at studentene må lære seg å vise hvor de står i forhold til materialet. Jeg vil at de skal slutte å være så redde at de høres ut som roboter. Så jeg prøver å oppmuntre dem til å utvikle notatskriving som en daglig praksis – en vane – som hjelper dem til å tenke gjennom ideer og utvikle dømme-*

kraften. La oss for eksempel si at noen synes en bok om offentligheten på 1700-tallet er fantastisk. Da vil jeg at de i notatene sine skal sette ord på hvorfor de synes den er så bra – skrive noen linjer om hva som har truffet dem, og hvordan det knytter seg til deres spesifikke forskningsinteresser. Når de skal sette seg ned for å skrive, vil de oppdage at denne typen notater er mye nyttigere enn detaljerte sammendrag.

På seminaret bruker vi også en god del tid på å redigere enkeltsetninger. Hver uke tar jeg en setning fra den korte teksten studentene har levert inn, og så redigerer vi dem i fellesskap. Det er tankevekkende for deltakerne å oppdage hva setningen de skrev faktisk sier, virkelig å se hva det innebærer å være bevisst på hvert ord de bruker. Hver uke ser vi på setningen på skjermen og strever med å skrive den om slik at den til slutt uttrykker det forfatteren faktisk ville uttrykke. Før eller senere innser de at det nettopp er dette som skal til for at en setning skal gjøre det arbeidet de vil den skal gjøre. De innser også at dette er veldig krevende arbeid – like mye et krav til å tenke klarere som til å skrive klarere – men likevel noe man faktisk kan lære.

JS: Synes du de blir friere og modigere?

TM: *I noen tilfeller, ja. Men jeg synes det er interessant at i det øyeblikket jeg gir dem en mer formell oppgave, som for eksempel en bokanmeldelse på 1000 ord og ikke bare en rask, uformell tekst på 250 ord, faller de straks tilbake til gamle akademiske synder. Plutselig klarer de bare å skrive et blodfattig sammendrag. Men et sammendrag er ingen anmeldelse. Så spør jeg «ok, hvor ble det av din egen stemme? Likte du boken? Hvorfor? Hvilke deler av den likte du?». Da forstår de det. Men én ting er å innse at en har en stemme, en annen å finne den stemmen igjen, hver gang.*

JS: Er det derfor du har dette seminaret? For å hjelpe studentene til å finne stemmen sin?

TM: *Jeg har utviklet seminaret «Å skrive er å tenke» fordi jeg har denne overordnede planen om å forvandle akademisk skriving slik at alle artikler og bøker blir interessante og morsomme å lese. Selvsagt er*

dette et håpløst foretakende, for seminaret har bare plass til åtte studenter. Men likevel. Jeg har ofte gitt opp å streve meg gjennom akademiske bøker fordi de er så livløse, så dødsens tørre og kjedelige, og ofte svulstige også, fulle av setninger som faller fra hverandre og avsnitt som aldri tar slutt. Selv om et godt argument skulle ligge på lur på side 203, innser jeg at jeg sannsynligvis aldri vil klare å komme så langt. Noen ganger tvinger jeg meg gjennom dem, men bare hvis jeg er nødt på grunn av noe jeg arbeider med, og selv da er det en kraftanstrengelse. Om akademiske artikler alltid var interessante og morsomme å lese, ville det jo være en glede å lese seg opp på faglitteratur! Så spørsmålet mitt er: Tror du det finnes mange akademikere som faktisk ikke legger merke til hvordan noe er skrevet?

JS: *Det tror jeg. Jeg tror ikke de er i stand til å oppfatte at deres egen skriving kanskje kjeder andre. Eller kanskje det er slik de mener at det slik skriving skal være her i verden.*

TM: *Det er den fremmedgjorte modellen. Jeg mener at institusjoner som organiserer doktorgradsutdanning, har et enormt ansvar her. De legger rett og slett ikke vekt på skriving. Det finnes noen publiseringskurs, men de har en tendens til å fokusere på hvordan man produserer en artikkel i henhold til de mest inngrodde akademiske regler, ikke på hvordan en gjør en tekst sterk, slående og leselig. Jeg sier ikke at det er unyttig å kunne akademiske regler for tidsskriftpublisering, men slike kurs vil i hvert fall ikke fjerne noen frykt. Og siden de også bidrar aktivt til fremmedgjøring, vil de ikke hjelpe deg til å finne din egen stemme, til å bli en interessant og leseværdig skribent.*

JS: *Et sitat jeg alltid vender tilbake til, fra Revolution of the Ordinary, er «Våre ord uttrykker og avslører oss. De forteller andre hvem vi er (i det minste om de er oppmerksomme)».*

TM: *Det er akkurat det jeg prøver å få fram på seminaret «Å skrive er å tenke». Seminaret er veldig wittgensteinsk, veldig Cavell-inspirert. Jeg mener at når vi bruker ord, muntlig eller skriftlig, uttrykker vi*

både hvem vi er, og hvordan vi oppfatter verden. Å si noe er alltid et uttrykk for det Kant kaller dømmekraften. Jeg tror Cavell har rett når han sier at det finnes en sterk tendens innen filosofi og teori til å tro at målet er å utrydde det talende subjekt, å bli kvitt menneskelig subjektivitet i håp om at det som blir igjen, er uhildet, absolutt sikker kunnskap. Men det er et objektivitetskrav som ingen kan leve opp til, av den enkle grunn at all menneskelig kunnskap utvikles av mennesker. Så ønsket om å bli kvitt stemme og dømmekraft, altså om å bli kvitt subjektiviteten slik at vi sitter igjen med ren objektivitet, kan aldri bli tilfredsstilt. Seriøst arbeid med skriving avslører dette.

*Når jeg snakker om at det talende subjektet alltid er til stede i teksten, mener jeg selvsagt ikke at det er noen grunn til å gjøre alle tekster bekjennende eller altfor private. Jeg tenker snarere på det intellektuelle ansvaret en person har for å tydeliggjøre hvor de står i forhold til en problemstilling. Det er ingen vits i å late som om du har fugleperspektiv. Du har ansvar for å få leseren til å se det du ser. Dette innebærer at teksten må inneholde formuleringer som viser meg om du oppsummerer noe du en er enig i, eller om du oppsummerer noe for å vise hvor misforstått det er, eller for å vise at forfatteren bare har delvis rett. Kunsten er å gjøre dette uten å virke pedantisk. Jeg har et annet spørsmål til deg. Hva mener du forskjellen er mellom akademisk skriving og skriving for et bredere publikum? Du har skrevet for *The Point* samtidig som du har jobbet med doktoravhandlingen din, så hva tror du?*

JS: Den eneste forskjellen er at vi ikke bruker referanser til forskningen i det vi kan kalle offentlig skriving [public writing]. Akkurat nå holder jeg på å gjøre ferdig både et kapittel i avhandlingen og en «offentlig» artikkel, og jeg har oppdaget at prosastilen i begge er veldig lik. Og måten jeg gjennomfører ideene mine på, er også veldig lik. Det eneste som mangler i artikkelen for offentligheten, er det brede engasjementet med andre akademikere, som jeg må ha med i avhandlingen. Men jeg er fornøyd med at de to skrivemåtene smelter sammen, og glad for at jeg ikke kan se noen forskjell på lesbarheten i avhandlingen sammenlignet med artikkelen.

TM: Ja, det stemmer. For meg er det overhodet ingen forskjell mellom den typen setninger og avsnitt en bygger opp for et akademisk og for et bredere publikum. Utfordringen er alltid å bli tilstrekkelig oppmerksom på hva som faktisk står i hver setning og hvert avsnitt, og på forutsetningene vi tar for gitt, som ligger på lur i hver eneste setning. En må stadig spørre seg selv om hva setningen krever at leseren allerede vet. Dette gjelder like mye for akademisk skriving som for skriving for offentligheten. Det er ikke sant at god akademisk skriving krever klønete og uklare setninger. Forskjellen er mengden av detaljer en tar med, og hva slags debatter en begir seg inn på. Akademikere er interessert i fagfeltet og dets debatter, og hvordan vårt bidrag står i forhold til eksisterende fagkunnskap. Det er vanligvis ikke noe som interesserer offentligheten.

JS: Men hvorfor bruke tid på å skrive disse artiklene i utgangspunktet? Hva er verdien av å legge fram litteraturopplysninger?

TM: Først og fremst er skriving en måte å finne fram til et fellesskap med andre på, å finne ut om det finnes andre som ser verden slik du gjør. Men debatter om litteraturlesninger oppstår fordi lesninger er forsøk på å uttrykke noe vi anser som viktig i kulturen. Tolkning (som jeg stort sett kaller «lesning») er et forsøk på å få en kultur til å komme til selvbevissthet. Denne formuleringen høres kanskje litt stormannsgal ut. Men jeg mener faktisk at lesninger, og debatter om disse lesningene, er avgjørende aktiviteter som hjelper oss til å oppnå en slags selvinnsikt om hvem og hva vi er som kultur.

Jeg mener også at all litteratur uttrykker erfaringen av å være menneske på et bestemt tidspunkt og på et bestemt sted. Et nøkkelord for meg er derfor erfaring, et ord som har vært bannlyst i litteraturteorien ganske lenge. Litteraturen kan hjelpe oss til å forstå noe om våre egne erfaringer. Det er en annen viktig grunn til at litteratur og diskusjoner om litteratur er av verdi i samfunnet.

Det er fånyttet å krangle om hvorvidt den marxistiske eller den feministiske lesingen av *Pride and Prejudice* er den eneste rette. Vi trenger selvsagt begge to. Hvilken lesning du velger, avhenger av hva slags forfatter du er. Jeg sier alltid at vi skriver som den tenkeren vi

er. Hvis du er marxist, skriver du som en marxist, er du feminist, skriver du som en feminist, og så videre. Hvis det er form som interesserer deg, så er det det du skriver om. Hvorfor skulle vi påstå at det bare finnes én måte å lese en bok på? Ville det ikke være bedre å belyse de utallige nyansene og forskjellene en tekst formidler? Og alltid å sette søkelyset på hva det er i teksten som taler til den som skriver? Få fram hvorfor vi skal bry oss om den? Å reflektere over ulikheter i lesingen og over erfaringene romanen gir deg, er uendelig verdifullt og hjelper oss til å forstå kulturen vi lever i.

JS: *Jeg liker at du legger vekt på erfaringen, for det henger sammen med det du sier om at skriving er en måte å hjelpe andre til å se det du ser. Så gjennom skrivingen inviterer du leserne inn i din erfaring av teksten.*

TM: *Men du må også gå ut fra at de ikke alltid vil se det du ser, og at når de ikke gjør det, kan du komme til å føle deg som en ensom stemme som roper i ørkenen.*

JS: *Hvordan vil du beskrive dagens situasjon for litteraturforskningen?*

TM: *Jeg ser at flere er interessert i å gjøre noe som de selv oppfatter som meningsfullt, og i å bruke konkrete eksempler. Jeg ser mer forskning om kvinnelige forfattere, der hvert enkelttilfelle blir oppfattet som et genuint intellektuelt problem, i motsetning til trenden som har handlet om å legge vekt på mer generelle teorier om kjønn. Jeg ser mye interessant arbeid om afrikansk-amerikansk litteratur. Litteraturforskning vil alltid være bedre når den drives av noe personen virkelig ønsker å finne ut av og virkelig bryr seg om, i motsetning til noe som er altfor programmatisk teoridrevet. Jeg er jo teoretiker, så jeg er selvsagt ikke motstander av å arbeide med teori! Jeg er bare mistenksom når det gjelder den vanlige praksisen som består i at en begynner med å ta en teori for gitt og så forsøker å «bruke» den på litteraturen.*

Hvis artikkelen eller boken i bunn og grunn bare sier: «Her er teorien jeg foretrekker. Og her er den litterære teksten som illustrerer

den til fulle», så kan du selvsagt ha rett i at nettopp denne romanen faktisk uttrykker nøyaktig det Foucault sier om fengsler. Men da forteller ikke romanen deg noe du ikke allerede har lært av Foucault. Ville det ikke være bedre om du begynte med å vise hvorfor det er viktig å forbinde nettopp denne teorien med nettopp denne teksten? Få fram hva som står på spill? Og bør du ikke også underkaste teorien du «bruker», filosofisk kritikk?

Når vi bare «bruker» teori på en tekst, gjør vi teorien til en sutteklut som beskytter oss mot å måtte gi oss selv til kjenne. Men om dette er tilfelle, vil vi alltid skrive dårlig, i hvert fall i den forstand at resultatet vil bli helt forutsigbart. Derimot kan det være utrolig opplysende når teori brukes slik at vi får større innsikt, større klarhet om problemet vi er opptatt av. Jo mer teori vi kan, jo lettere vil det være å få disse teoriene til å delta i en samtale med materialet du arbeider med. Da vil de hjelpe deg til å se spørsmålet du arbeider med tydeligere, men uten at teoriene blir den eneste linsen du ser spørsmålet gjennom.

JS: *Er det noe du ville ønske å se mer av innen litteraturforskningen i løpet av det neste tiåret?*

TM: *Godt spørsmål. Jeg ønsker å se folk skrive om litteratur på en måte som gjør skrivingen til et tilsvarende, til respons, både til litteraturen og til verden. Jeg er ingen tilhenger av rent formalistiske lesninger. Hvis du tenker på forholdet mellom form og innhold – når en definerer disse begrepene på en bestemt måte, ender en opp med skillet mellom signifikant og signifikat. Da blir formen redusert til tomme omriss eller figurer som behandles som om de ikke lenger har noen forbindelse til betydningene de i hvert tilfelle gir form til. Samtidig blir det såkalte «innholdet» likestilt med «referansen» eller «begrepet», altså en betydning som forutsettes å befinne seg «bak» eller «hinsides» de faktiske ordene vi leser eller hører. Jeg kan ikke utstå dette bildet av betydning. Jeg er interessert i å se på språket for å finne ut hva det gjør og hvordan det påvirker mennesker. Jeg vil at folk skal være mer engasjerte, mer entusiastiske i forhold til litteraturen.*

Det betyr selvsagt ikke at jeg mener at litteraturforskningen plutselig bør bli helt ukritisk. Engasjement er jo alltid både positivt og kritisk. Jeg tror litteraturforskning kan være en levende del av kulturdebatter og slik inspirere til endring, men jeg tror ikke litteraturforskere nødvendigvis bidrar til samfunnsendring bare fordi de ser på litteratur ut fra teorier om politikk og makt. Uansett hvor radikal en lesning av en roman er, er det ikke gitt hva effektene blir. Og litteraturforskning må også handle om mer enn makt. Hvorfor være litteraturforsker hvis det du virkelig vil, er å endre verden gjennom samfunnsmessig revolusjon? Jeg er for revolusjonære litteraturforskere. De skriver som de revolusjonære de er. Men hvis du blir litteraturforsker bare fordi ditt egentlige, underliggende mål er revolusjon, burde du jo heller bli geriljasoldat. Eller lege i en krigssone. Eller grasrotaktivist. Hvorfor være litteraturforsker hvis du ikke finner noe som virkelig engasjerer deg i litteraturen? Så jeg vil bare at vi skal ha litt tro på litteraturen og forsvare den.